

1 BANKOVNÍ SOUSTAVA ČR, JEJÍ STRUKTURA, TYPY BANK, ÚLOHA A POSTAVENÍ CB A KB

Bankovní soustava = souhrn bank působících v určitém teritoriu, zpravidla v určité zemi.

V ČR dvoustupňová BS - oddělení makroekonomické funkce (zabezpečuje CB) a mikroekonomické funkce (doména sítě KB).

- první stupeň tvoří centrální emisní banka,
- druhý stupeň tvoří obchodní a další banky.

Charakteristika českého BS:

- založen na typu univerzálního bankovníctví,
- banky se z hlediska právního rámce od sebe příliš neliší,
- oligopolní tržní struktura (dominantní roli hrají velké banky),
- při budování BS představa, že v rámci univerzálního bankovníctví budou v ČR vytvářeny různé druhy bank, jejichž činnost se bude do značné míry odlišovat - rozdíly:
 - přímo z legislativního rámce (pr. úprava stav. spořitelen a úvěrových družstev),
 - ze záměrné specializace určité banky pouze pro některé činnosti.
 - v ČR nebyly zřízeny veřejnoprávní banky jako např. v Německu či Rakousku. Podle zákona o bankách převládají banky zaměřené na maximalizaci zisku, problémem riziko.
- od počátku přijat princip volného vstupu do bankovníctví,
- banky získaly privilegované postavení ve srovnání s ostatními podnikatelskými subjekty (pomoc velkým bankám v případě potíží),
- významným problémem bylo, zda banky vlastněné státem jsou dostatečným garantem stability celého BS a transformačního procesu nebo zda má stát možnost banky ovlivnit i bez kapitálové účasti prostřednictvím bankovního dohledu, legislativou a nástroji měnové politiky,
- v zájmu stability bankovního systému ČR vznikla naléhavá potřeba adekvátního systému právní ochrany. Důležitým prvkem tohoto systému ochrany se stal zákon o bankách. V této souvislosti vyvstal problém, zda v zákoně o bankách upřednostnit ochranu volného podnikání nebo ochranu občanů jako vkladatelů.
- stabilita BS od počátku 90. let závislá na výkonu české ekonomiky; vysoký podíl BS na HDP a objem domácích úvěrů; vysoká zadluženost ekonomiky odrazem nefunkčního kapitálového trhu,
- problém provázanosti bank a ostatní ekonomiky - banky vlastníky podniků či investičních fondů.

TYPY BANK

Z hlediska vlastnictví:

- a) státní - slouží k zajištění státních zájmů v určitých oblastech, popř. se zabývají poskytováním bank. služeb, které jsou z podnikatelského hlediska pro ostatní banky nezajímavé.
- b) družstevní – jsou zřizovány a vlastněny skupinami družstevníků na svépomocném principu, který je uplatňován zejména při poskytování úvěru a podpory hospodaření vlastníků banky (členů družstva). Jsou to často banky malé nebo střední velikosti. Obvykle nemají statut banky (družstevní záložny).
- c) soukromé – jsou nejvýznamnější složkou bankovní soustavy, v ČR mohou působit pouze ve formě a.s.,
 - Banky s převážně českou majetkovou účastí
 - Banky s převážně zahraniční majetkovou účastí
 - Pobočky zahraničních bank
 - Banky působící na principu jednotného evropského pasu
 - Banky v nucené správě

Banky bez licence:

- Banky v likvidaci nebo konkurzu: Kreditní a průmyslová banka, Banka Bohemia, AB banka, Česká banka, První slezská banka, Kreditní banka, Realitbanka, COOP banka, Velkomoravská banka, Agrobanka, Bankovní dům Skala, Ekoagrobanka, Evrobanka, Pragobanka, Universal Banka, Moravia Banka,
- Banky bez licence z důvodu nezačínání činnosti: West Deutsche Landesbank,
- Banky bez licence z důvodu fúze s jinou bankou: Poštovní banka, Bank Austria, HYPO Bank, Foresbank, Erste Bank Sparkassen, Banka Haná, Bank Austria Creditanstalt.

Z hlediska zaměření jejich činnosti:

- a) univerzální banky – vykonávají zpravidla všechny druhy bankovních operací, mohou se specializovat na jistý okruh klientely,
- b) specializované banky – zaměřují se na určitý okruh bankovních služeb, nejčastěji:
 - akceptační banka – akceptuje pro své klienty zpeněžitelné tituly na peněžním trhu (akcept směnky – akceptační úvěr),
 - clearingová banka – vede clearingové účty pro účastnické banky, eviduje a kompenzuje jejich vzájemné pohl. a záv.,
 - depozitní banka – specializuje se na vkladové operace a na poskytování krátkodobých úvěrů,

- devizová banka – vykonává devizové operace, zejména platební styk a krátkodobé úvěrování ve vztahu k zahraničí,
- eskontní banka – specializuje se na eskont směnek a jejich reeskont v emisní bance,
- hypoteční banka – poskytuje dlouhodobé úvěry zajištěné nemovitým majetkem dlužníka (pozemky, budovy),
- investiční banka – specializuje se na financování, úvěrování a kontrolu investic,
- komunální banka – poskytuje bankovní služby orgánům místních samosprávných celků, úvěruje jejich rozpočty, pomáhá jim získávat zdroje prodejem komunálních obligací apod.,
- lombardní banka – poskytuje bank. úvěry zajištěné movitým majetkem dlužníka (zboží, CP, šperky, drahé kovy, ...),
- splátková banka – specializuje se na poskytování spotřebních úvěrů,
- záruční banka – specializuje se na poskytování bankovních záruk,
- záruční banka – specializuje se na zprostředkování bezhotovostních plateb,
- stavební spořitelna – specializuje se na stavební spoření.

ÚLOHA A POSTAVENÍ CENTRÁLNÍ BANKY

ČNB je právnickou osobou se sídlem v Praze (nezapisuje se do OR).

Nejvyšším řídicím orgánem ČNB je bankovní rada ČNB. Bankovní rada je sedmičlenná, vydává opatření ČNB, členy jmenuje (na dobu 6 let) na návrh vlády prezident.

Podle zákona o ČNB je hlavním cílem centrální banky péče o cenovou stabilitu. V předchozí úpravě ZČNB byla tímto cílem péče o měnovou politiku, tedy širší pojem - stabilita měny vyjadřuje jak stabilitu vnitřní – inflace, tak i vnější.

Za tímto účelem ČNB:

- vydává bankovky a mince,
- řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank a pečuje o jejich plynulost a hospodárnost,
- vykonává dohled nad prováděním bankovních činností a pečuje o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému v ČR,

ČNB podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády, pokud tím není dotčen její hlavní cíl.

Funkce centrální banky:

- emise hotovostního oběživa
- banka bank – poskytování úvěrů, přijímání vkladů, zajišťování clearing. zúčtování mezi bankami, obchody s devizami aj.
- realizace měnové politiky – čímž provádí péči o stabilitu měny; prostřednictvím nástrojů a opatření ovlivňuje nabídku peněz, resp. úrokové sazby a měnový kurz.
- banka státu (vlády) – vede účty státu, vystupuje jako agent státu na finančním trhu při emisi státních CP, spravuje státní dluh, spravuje měnové rezervy, je poradcem vlády v měnových otázkách apod.
- zastupování země v mezinárodních finančních a měnových institucích – jako je MMF, Světová banka apod. CB také uzavírá mezinárodní platební a jiné dohody se zahraničními bankami a mezinárodními finančními institucemi.
- provádění bankovní regulace a dohledu – stanovení podmínek pro podnikání v oblasti bankovníctví, kontrola dodržování těchto podmínek a vývoje celého bankovního systému včetně přijímání opatření k zajištění nápravných opatření.

ČNB vykonává dohled nad:

- a) činnostmi bank, poboček zahraničních bank a konsolidačních celků, jejichž součástí je banka se sídlem v ČR a nad bezpečným fungováním bankovního systému
- b) činnostmi jiných osob než bank, které mají povolení podle zvláštních právních předpisů
- c) bezpečným, spolehlivým a efektivním fungováním platebních systémů.

Nástroje CB:

- a) přímé - administrativní, omezující volné tržní hospodářství
 - pravidla likvidity – centrální banka určuje obchodním bankám, jaká má být struktura aktiv a pasiv a vazba mezi nimi. Patří sem například ukazatel kapitálové přiměřenosti.
Kapitálová přiměřenost – poměr bankovního kapitálu k sumě rizikově vážených aktiv a mimobilančních úvěrových ekvivalentů (podrozvahové položky rozvahy) = 8 %
 - povinné vklady - povinné vedení běžných účtů státních institucí u centrální banky.
 - úvěrové kontingenty – určení limitních úvěrů a úvěrových stropů. Patří mezi velmi razantní přímé nástroje. Souvisí s problémem úvěrové angažovanosti bank. Vztahují se k vázaným limitům úvěrů, které OB může poskytnout jednomu nebo skupině propojených klientů, akcionářů a svým pobočkám. Sleduje se tak diverzifikace aktiv a zajištění úvěrového rizika. Překročení → sankce CB.
- b) nepřímé - využívají tržních zákonů a plošně působí na ostatní subjekty finančního trhu
 - Úvěry centrální banky
 - Diskontní úvěry - diskontní sazba (2,75 % - únor 2008) – úroková sazba, za kterou si mohou komerční banky půjčit peníze od centrální banky. Centrální banka výší této sazby ovlivňuje peněžní zásobu komerčních bank.

- Repo operace (2T repo sazba 3,75 % - únor 2008) – Při repo operacích centrální banka přijímá od bank přebytečnou likviditu a na oplátku jim předává dohodnuté cenné papíry. Obě strany se zároveň zavazují, že po uplynutí doby splatnosti centrální banka jako dlužník vrátí věřitelské bance zapůjčenou jistinu zvýšenou o dohodnutý úrok a věřitelská banka vrátí poskytnuté cenné papíry. Základní doba trvání těchto operací je 14 dní, úrok při této operaci je nazýván repo sazbou (refinanční sazbou).
- Lombardní sazba (4,75 % - únor 2008) – lombardní úvěr, jistižen zástavou CP
- Operace na volném trhu - Centrální banka nakupuje a prodává na volném peněžním trhu státní cenné papíry (převážně státní pokladniční poukázky, popř. státní dluhopisy).
- Povinné minimální rezervy (2 %) – povinnost držet na svém účtu u ČNB určitý předem stanovený objem likvidních prostředků
- Konverze a swapy cizích měn - Centrální banka nakupuje a prodává cizí měny za koruny obchodním bankám. Konverze - promptní obchod bez následných zpětných operací (teď prodám (nakoupím) v aktuálním kurzu). Swap - kombinace promptního obchodu s následnou zpětnou operací (teď prodám (nakoupím) za aktuální kurz a zároveň uzavírám smlouvu o budoucím zpětném odkupu (prodeji) za předem dohodnutý kurz).

Vztah ČNB k vládě:

- nezávislost na vládě, jiných správních úřadech a orgánech územní samosprávy,
- ČNB nemá zákonodárnou iniciativu,
- návrhy zákonných úprav (měny, peněžního oběhu a trhu, platebního styku) uplatňuje prostřednictvím vlády,
- ČNB zaujímá stanoviska k návrhům předkládaným k projednání vládě, které se dotýkají působnosti ČNB,
- ČNB plní poradenskou funkci vůči vládě v záležitostech měnově politické povahy a bankovníctví,
- guvernér ČNB je oprávněn zúčastnit se schůzí vlády, na nichž má poradní hlas,
- jednání bankovní rady se může zúčastnit s hlasem poradním pověřený člen vlády,
- ČNB může vydávat právní předpisy k zajištění:
 - jednotného platebního styku mezi bankami a zúčtování na jejich účtech
 - k používání platebních prostředků bankami o platebním styku
 - k vymezení zásad bankovního informačního systému

ÚLOHA A POSTAVENÍ KOMERČNÍCH BANK

Většina bank v ČR je univerzálního typu. Obchodní banky jsou zřizovány jako bankovní instituce, které jsou ziskově orientovanými podnikatelskými subjekty. Při své činnosti se řídí 3 základními zásadami rentability, likvidity a jistoty. Zákon o bankách považuje za banku právnickou osobu, která současně splňuje všechny stanovené podmínky:

- je akciovou společností se sídlem v ČR,
- přijímá vklady od veřejnosti,
- poskytuje úvěry,
- k přijímání vkladů a poskytování úvěrů má povolení působit jako banka.

(Na území ČR mohou působit i pobočky zahraničních bank na základě povolení uděleného podle zákona o bankách, o udělení povolení rozhoduje ČNB)

3 základní funkce bank:

1. finanční zprostředkování – přesun kapitálu do těch oblastí, oborů, podniků, kde je jeho zhodnocení nejvyšší a tudíž nejefektivnější. Při finančním zprostředkování provádějí banky transformaci kapitálu:
 - kvantitativní – banky získávají zdroje v jiné výši, než jaká je následně výše jejich jednotlivých pohledávek,
 - časovou – banky získávají zdroje s odlišnou dobou splatnosti, než jaká je splatnost jejich aktiv,
 - teritoriální – banky získávají zdroje a na druhé straně umísťují svá aktiva v odlišných teritoriích,
 - z hlediska obchodovatelnosti – banky proti sekundárně neobchodovatelným, relativně málo likvidním aktivům, které drží ve svém portfoliu, emitují sekundárně obchodovatelné, často velmi likvidní produkty,
 - z hlediska úvěrového rizika – vyplývá z rozdílného úvěrového rizika bankovních aktiv a pasiv,
 - měnovou – banky získávají zdroje v jiné měně, než v jaké jsou denominovány aktiva.
2. emise bezhotovostních peněz - představme si, že určitý subjekt A vlastní tisícikorunovou bankovku, kterou se rozhodne uložit v bance. Banka takto získané peníze využije pro poskytnutí úvěru subjektu B ve výši 1 000,- Kč. Ten využije peníze a zaplatí jimi svému obchodnímu partnerovi C, subjekt C získané peníze nepotřebuje a uloží je na svůj účet v bance. Ty banka opět využije pro poskytnutí úvěru – objem peněz se zdvojnásobil.
3. provádění bezhotovostního platebního styku – banky tím, že vedou účty pro velký počet svých klientů, mohou provádět jejich vzájemné platby pouhým účetním převodem bez potřeby převodu hotovostních peněz

Další činnosti banky:

investice do CP na vlastní účet, finanční pronájem, platební styk a zúčtování, poskytování záruk, otevírání akreditivů, obstarávání inkasa, poskytování bankovních informací atd.

Zvláštní činnosti banky:

Jde o činnosti, které může banka vykonávat, ale musí mít další speciální povolení. Zde patří např. vydávání CP a finanční makléřství (tj. zprostředkování obchodů s CP nebo devizovými prostředky).

